

Теріс капиталдың мағынасына жақын-бұл негізінен материалдық және әлеуметтік тауарларды тұтынатын адамдарға қатысты пассивті капитал деп аталады. Пассивті капитал тенденцияларын жеңу қажеттілігіне ерекше жауап-бұл IQ-ті жеке тұлғаның кәсібилігін, ұйымның, компанияның және қоғамның жетістіктеріне деген жоғары ынтасын сипаттайтын орташа көрсеткіш ретінде енгізу. Алайда кейбір мемлекеттік қызметкерлер, басқарушылар өршіл оны жеке басымдықтың көрінісі ретінде қолданыңыз және көпшілік алдында: "менің ай-кю сіздікінен жоғары, отырыңыз және тыңдаңыз", - дейді. Адами капиталды дамыту қазіргі заманның маңызды бағытына айналуға. "2020 Стратегиясында" адам капиталы Ресейдің жаһандық экономикадағы негізгі әлеуметтік-экономикалық артықшылығы ретінде анықталған. "Адами әлеует және капитал" санаты Ресей Федерациясы Президентінің 2012 жылғы мамырда жарияланған жарлықтарына және "Ресей Федерациясындағы ақпараттық қоғамды дамытудың 2017-2030 жылдарға арналған стратегиясы туралы", сондай-ақ Ресей Федерациясы Үкіметінің "цифрлық экономика" бағдарламасына енгізілді.

Адами капиталды дамытудың инклюзивтік саясаты қазіргі заманның жүйелі объектісіне, маңызды институтына айналуға. Бұл экономикалық артта қалушылықты жеңуге, еңбек өнімділігін едәуір арттыруға және азаматтардың белсенділігін арттыруға ықпал ететін жағдайлар жасауға ықпал етеді, олардың жауапкершілігі тәуелді бағдардан айырмашылығы, "клиптік ойлауды" жеңу [4].

Біздің еліміз бүгінде елдің, өңірлердің қандай адами капиталға ие екенін; ол қандай көздер, ресурстар есебінен екенін көрсететін адами капиталды дамыту көрсеткіштерінің егжей-тегжейлі жинағын жасауды қажет ететін орта және ұзақ мерзімді перспективада өсуі мүмкін; елдің, белгілі бір аймақтың қай топтары адам ақыл-ойының сәтсіз жағдайында; аймақтық, аймақаралық, салалық, салааралық, федералды және мемлекетаралық деңгейлерде адам қабілеттерін дамытудың қандай мүмкіндіктері жоғары.

Инклюзивті саясат негізінде адам капиталының өсу процесін егжей-тегжейлі талдау және өзектендіру адамды, өңірлерді, тұтастай алғанда елді дамыту, мемлекет пен қоғамның саяси, әлеуметтік-экономикалық дамуының жаңа моделін енгізу мақсаттарына қызмет етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Бурдиер П. 1993. Саясат әлеуметтануы
2. «Адами капиталды дамыту - жаңа әлеуметтік саясат»
3. Купер К. 2000. Индивидуальные различия.
4. Стиглер Дж. 2017. Государство и граждане

Экономиканы цифрландыру: жаһандық трендтерге шолу

Б.С.Тусупбаева¹, С. М. Муратова²

¹ Менеджмент кафедрасының аға оқытушысы, э.ғ.м.

² «Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығы

бойынша 3-ші курс студенті

darinaika167@mail.ru, saltanat.muratova.01@bk.ru

^{1,2} академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме: Баяндамада әлеуметтік дамудың жаңа әлемдік тренді ретінде цифрландырумен сипатталатын әлемдік экономикалық және әлеуметтік дамудың қазіргі кезеңі қарастырылады. Қоғамның экономикалық және әлеуметтік өмірі тұрғысынан сандық ақпаратты пайдалану экономикалық тиімділіктің өсуіне және жекелеген елдер мен тұтастай әлем халқының өміріндегі сапалы өзгеріске әкеледі. Елдердің экономикалық тәуелсіздігінің

негізі болып табылатын және оның нарықта бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін өңдеуші өнеркәсіптің ерекше рөлі атап өтілуде. Осыған байланысты, Еуразиялық экономикалық одақ, Америка Құрама Штаттары, Қытай және Ресей сияқты түрлі елдердің үкіметтері цифрлық экономиканы дамыту және өндірістерді одан әрі жаңғырту жөніндегі мемлекеттік бағдарламаларды енгізу бастамасын көтерді. Цифрлық технологиялардың кеңінен таралуы жаһандық нарықтардағы бәсекелестікті күшейтеді және жетекші индустриялық елдерді тиісті өнеркәсіптік саясат жүргізуге және ғылыми зерттеулерге инвестицияларды ұлғайтуға ынталандырады.

Кілт сөздер: индустрия 4.0, сандық экономика, интернет заттары, өнеркәсіп, басқару

Экономика мен қоғамды "цифрландыру" процесі туралы айтқанда, ең алдымен терминологияға сенімділік енгізу қажет. Кең мағынада, "цифрландыру" процесі әдетте сандық технологияларды жаппай енгізу және ассимиляциялау, яғни ақпаратты құру, өңдеу, алмасу және беру технологиялары басталған элеуметтік-экономикалық трансформацияны білдіреді.

Индустриялық дамыған елдер экономикасының үрдістері цифрландыру процестерінің жаһандық сипатқа ие екенін көрсетеді. Олардың таралу ауқымы мен тереңдігіне байланысты "өтпелі" деп аталатын жаңа буын технологияларын енгізу цифрлық экономиканың дамуы туралы айтуға мүмкіндік береді. Оған сандық ақпарат пен білімді қолдануға - өнімді өндіру процесінде жетекші орын алатын әртүрлі экономикалық қызмет те кіреді. Ақпараттық желілерді әзірлеу және енгізу қызметтің негізгі саласына айналады, ал өнімділіктің өсуінің және экономика архитектурасын рационализациялаудың жетекші факторлары ретінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) әрекет етеді. Осыған байланысты мақаланың мақсаты экономиканы цифрландырудың әлемдік трендтеріне шолу жасау болып табылады.

Ірі халықаралық зерттеу ұйымдарының өкілдері болып табылатын сарапшылардың пікірлерін қорытындылай келе, ұзақ мерзімді перспективада экономикалық өсу көрсеткіштеріне айтарлықтай әсер ететін бірнеше бастапқы трендтерді бөліп көрсетуге болады: ғаламторлық есептеулер; заттардың интернеті; жасанды интеллект; робототехника; блокчейн. Нақ осы трендтер төртінші индустриялық революцияның негізі болып табылады. Бұл бағыттар тауарлар мен қызметтерді өндіру және оларды сату процесінде цифрлық интернет-технологияларды қолдануға негізделген цифрлық экономикамен байланысты.

Жаһандық экономика өзгерістерге ұшырайды және жыл сайын олар тез дамып келеді.

Технологиялық қайта құру үнемі өнеркәсіп алдында тұрған міндеттердің шекарасын итермелейді. Ресейлік экономист, экономика ғылымдарының докторы А. А. Пороховский дамыған елдердің экономикасындағы өнеркәсіптің рөлін атап өтіп, АҚШ-ты мысалға келтіреді. Сондай-ақ, өнеркәсіптік өндіріс, атап айтқанда, өңдеу өнеркәсібі елдің экономикалық егемендігінің өзегі болып табылады және оның әлемдік нарықтағы орнын анықтайды. Норвегиялық экономис Эрик С. Райнерт экономика өсуінің, ел мен оның тұрғындарының байлығының өңдеуші өнеркәсіптің, жоғары технологиялық қызметтердің Ұлттық шаруашылықтың дамуына тікелей тәуелді екендігі туралы айтады.

Индустриялық дамыған елдердің үкіметтері экономиканы жедел жаңғыртуды жүргізу үшін жинақталған технологиялық материалды пайдалануға бағытталған цифрлық экономика саласындағы мемлекеттік саясатты әзірлеу қажеттігін түсінеді.

Мәселен, Еуразиялық экономикалық одақ (ЕАЭО) өнеркәсіп саласындағы цифрлық трансформация бойынша бастама көтерді. Бұл мәселеге әр түрлі елдердің үкіметтері ғана емес, интеграциялық бірлестіктер, соның ішінде транзакциялық компаниялар да назар аударды. Кейін бүкіл әлем бойынша цифрлық стратегиялар бекітілді, атап айтқанда: ЕАЭО

"Цифрлық Еуропа 2020" бағдарламасын қабылдады, осыдан кейін ГФР "Индустрия 4.0", Америка Құрама Штаттарында "Өнеркәсіптік интернет консорциумы" жарияланды, содан кейін Қытай Халық Республикасы "Интернет +" бағдарламасын жасады. Ұсынылған жобалар мемлекеттік деңгейде бастамашылық етіліп, өнеркәсіп дамудың бағытын қолдады және ірі индустриялық компаниялар "Индустрия 4.0", "Интернет +" (Siemens, General Electric, SAP, Intel) тұжырымдамасында даму стратегияларын іске асыра бастады.

Экономиканы цифрландыру жөніндегі жұмыс аясында Еуроодақ 2010 жылы "Цифрлық Еуропа 2020" жобасын шығарды. Белгіленген көрсеткіштерге табысты қол жеткізу үшін онда 7 даму басымдығы айқындалды. Ал олардың бірі – "Еуропада цифрлық технологияларды дамыту жоспары". Алға қойылған жоспардың мақсаты Еуропаның қарапайым азаматтары үшін қол жетімді жоғары сапалы деректерді беруге негізделген ЕО-ның ортақ цифрлық нарығын құру арқылы сенімді экономика және әлеуметтік игіліктер құру деп санауға болады.

ЕО елдерінің мемлекеттік деңгейінде, біріншіден, заңнамалық базаны әзірлеу, соның нәтижесінде желіні құру жұмысын реттеу және шығындарды азайту басты назарға алынады. Екіншіден, өнеркәсіптік сектордың өзара іс-қимылының барлық деңгейлерінде желілік сервистерді енгізу жөніндегі қызмет қамтамасыз етіледі. Үшіншіден, жоғары жылдамдықты интернетті дамыту үшін қажет болған салаларда мақсатты қаржыландыруды ұсыну да маңызды. Еуропа елдерінің 2020 жылға дейінгі Төртінші өнеркәсіптік революцияға инвестициялары жылына 140 млрд. еуроны құрайды. Дүниежүзілік банктің мамандары жоғары жылдамдықты интернетті пайдалану деңгейі 10% - ға өскен жағдайда ЖІӨ-нің жыл сайынғы өсімі 0,4-тен 1,4% - ға дейін құрауы мүмкін деп мәлімдейді. Цифрлық технологияларды экономикада қолданудың маңыздылығының белгісі елдердің ЖІӨ-дегі үлесінің іс жүзінде 20% - ға өсуі болып табылады, индустриялық дамыған мемлекеттер үшін 7% мәні тән.

Германия 2011 жылы заттардың индустриялық интернеті тұжырымдамасына негізделген "Индустрия 4.0" стратегиясын қабылдады. Бұл тұжырымдаманы Германияның ғылыми және бизнес қауымдастығы құрды. Бастапқыда бағдарламаға Германияның әлемдік экономикада жетекші орнын қамтамасыз ететін жетекші өнеркәсіптік кәсіпорындар қызығушылық танытты.

Халық шаруашылығын цифрлық трансформациялау аясында мемлекет бұл бастаманы белсенді түрде қолдайды, оны жүзеге асыруға корпоративті құрылымдарды тартуға тырысады және сонымен бірге оны өнеркәсіптік сектордағы неміс тауарларының тартымдылығы мен бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін пайдаланады. Есептеулер бойынша 2030 жылы өнеркәсіптің барынша тиімділігі мен өнімділігін алу үшін Интернетті пайдалану "интернеттелген өндіріске" көшуге мүмкіндік береді. Ал бұл үшін неміс индустриялық компанияларының қаражатын бір рет жұмыс істеуге және "Өнеркәсіптік интернет" технологияларын енгізуге тұрақты қаражат салу талап етіледі.

Цифрлық жүйенің өсіп келе жатқан тиімділігі оның өнеркәсіптік кәсіпорындардың кооперациясына ықпал ететін жоғары жылдамдықты және сенімді байланыстар құру қабілетімен анықталады. Демек, жаңа өнімдерді жасау үшін салааралық трансформацияның маңызды құралы цифрлық платформалар болып табылады. Цифрлық трансформация үшін пилоттық бастамаларды қалыптастыру шеңберінде "Цифрлық фабрика" жобасы ұсынылды. ЕАЭО елдерінің бір бөлігі бастаманы қолдады, мысалы, "Horizon 2020" Технологиялық даму бағдарламасы Volkswagen (автомобиль құрылысы, Германия) және AgustaWestland (тікұшақ жасау, Англия-Италия) негізінде жұмыс істейді. Болашақта бұл зауыттар "ақылды" және виртуалды зауыттар үшін негіз жасайды, ал 2035 жылға қарай олардың нарығының көлемі шамамен АҚШ-тың 1,5 трлн. Долларын құрайды.

Төртінші өнеркәсіптік революция АҚШ-тың өндіріс индустриясына да әсер етті. АҚШ кәсіпорындары үшін "Индустрия 4.0" дамытуға бағдар еңбек өнімділігінің өсуін және компаниялардың экономикалық тиімділігін арттыруды білдіреді. 2014 жылғы наурызда АҚШ-тың ірі корпорациялары өнеркәсіптік интернет консорциумын құрды. Бұл жағдайда біз өндірістің ұтқырлығын арттыру, сондай-ақ шығындарды азайту кезінде өндірілетін өнімнің сапасын арттыру туралы айтып отырмыз. Үкімет сонымен бірге "Индустрия 4.0" – "үлкен деректер", робот жасау, бұлтты технологиялар, кеңейтілген шындық, заттардың өнеркәсіптік интернеті және т.б. Бір жыл бұрын АҚШ ақпараттық-коммуникациялық салада "бұлтты" есептеулер нарығын іске қосты. Бұл өндіріс шығындарын төмендетіп, кәсіпорынды басқарудың тиімділігін арттырды. Сонымен қатар, нарықтағы корпорацияларыға және жеке тұлғаларға "бұлтты" қызметтерді ұсынатын көшбасшылар - IBM, Microsoft, Google, HP, AT&T компаниялары болып табылады. Тандалған стратегияны іске асырудың негізгі оң нәтижелері ретінде кәсіпорындар пайдасының және цифрлық технологияларға инвестициялық салымдардың өсуін, сондай-ақ бағалардың төмендеуі есебінен олардың қол жетімділігінің артуын атап өткен жөн. ЕО елдері сияқты, АҚШ цифрлық технологияларды әзірлеуге және енгізуге инвестициялар көлемін арттыруда.

2015 жылы Қытай "Интернет +" атты дәстүрлі индустрияға цифрлық технологияларды интеграциялау тұжырымдамасын да қабылдады. Оны әзірлеу кезінде жетекші еуропалық елдердің ең табысты бастамалары ескерілді. Тұжырымдама цифрлық технологияларды енгізу салалары бойынша 5 бағытты қамтиды: өңдеу өнеркәсібі, мемлекеттік сектор, АӨК, қаржы және медицина. Қазіргі уақытта мемлекеттің қызметі технопарктердің, ерекше экономикалық аймақтардың және т. б. қажетті инфрақұрылымын құруға бағытталған.

Әртүрлі елдерде цифрлық технологияларды дамыту жөніндегі стратегияларды, бағдарламалар мен тұжырымдамаларды іске асыру нәтижесі осы нарықтың серпінді дамуы және ондағы бәсекелестіктің күшеюі болды. Әлемдік тәжірибені талдау экономиканың барлық салаларында цифрлық технологияларды енгізу кезінде мемлекеттік қолдаудың алмастырылмайтындығы туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, дамыған елдер ғылыми зерттеулерге инвестицияларды – "серпінді" технологиялардың көздерін ұлғайтуда.

Әлемдік тәжірибеге шолу, атап айтқанда, өнеркәсіпке цифрлық технологияларды енгізу негізгі ұғымдарды бөлуге мүмкіндік берді: Индустрия 4.0, ақылды өндіріс, сандық өндіріс, өнеркәсіптегі Интернет.

Осы тұжырымдамаларға индустриялық кәсіпорындардың цифрлық трансформациясына тән бірқатар трендтер негізделеді:

- 1) өндірістік желілер жұмысының параметрлерін өлшеудің зияткерлік аспаптарын пайдалану;
- 2) көп қызметкерлерден бас тарту және роботтандырылған технологияларға көшу;
- 3) сақтау және есептеу үшін бөлінген ресурстармен меншікті қуаттарды ауыстыру;
- 4) өндірістік процестерді автоматтандыру және интеграциялау үшін бірыңғай ақпараттық жүйе құру;
- 5) аналитика үшін деректердің барлық массасын қолдану;
- 6) құжаттардың міндетті электрондық айналымын енгізу;
- 7) идеядан бастап пайдалануға дейінгі барлық кезеңдерде цифрлық технологияларды енгізу;
- 8) материалдар мен шикізатты сатып алуды, сондай-ақ оларды кейіннен тапсырыс берушіге жеткізуді жүзеге асыру үшін мамандандырылған сервистерді қолдану;

Цифрландырудағы табыстың негізгі факторлары болып мемлекеттің дұрыс ұйымдастырылған саясаты, өнеркәсіп секторы тарапынан жоғары қызығушылық және агенттердің әрқайсысының сауатты өзара іс-қимылы табылады. Цифрлық ортаға

экономиканың өтпелі кезеңін ескере отырып, Қазақстандағы өнеркәсіптік өндірісті жетілдіру - кәсіпорындарды цифрлық технологияларды пайдалану процесіне өнімді тарту, кадрлар даярлау және бизнес-процестерді жаңа ұйымдастыруға көшуге жәрдемдесу мәселелері шешілген жағдайда ғана жүзеге асырылуы мүмкін. Осыған байланысты өнеркәсіптік кәсіпорындарда цифрлық технологияларды енгізу алгоритмін әзірлеу және сынақтан өткізу қажеттілігі туындайды. Зерттеудің келесі кезеңі өңірлік экономика деңгейінде цифрлық технологияларды зерделеу болады.

Әдебиеттер тізімі

1. Головенчик Г. «Цифрлық экономика» түсінігін анықтаудағы теориялық тәсілдер // Ғылым және инновациялар. 2018 ж. No 1 (191). С. 54-59.

2. Ресей Федерациясының ғылыми-техникалық дамуының жаһандық үрдістері мен перспективалары: баяндамалар. XVIII сәуірге дейін int. ғылыми. конф. экономика мен қоғамның даму проблемалары туралы / Л.М. Гохберг, А.В. Соколов, А.А. Шұлық және басқалар; Нат. арал. «Экономика жоғары мектебі» университеті. Мәскеу: ред. Экономика жоғары мектебінің үйі, 2017.39 б.

3. Ключкова Е.Н., Прохоров П.Е. Цифрлық экономиканы бағалаудың әдіснамалық аспектілері Ресей экономикасының инновациялық дамуы // Ресей экономикасының инновациялық дамуы: X интерн материалдары. ғылыми-практикалық конф. : 5 томда Т 3: Даму зерттеулерінің стратегиялық және аспаптық әдістері. М. : PRUE им. Г.В. Плеханов, 2017.332 б.

4. Экономика мен саланың цифрлық трансформациясы: мәселелері мен болашағы: монография / А.С. Алетдинова, А.В. Бабкин [және т.б.] / Under. ред. Д-р эконом. ғылымдар, проф. А.В. Бабкина. СПб. : Политехникум баспасы. Университет, 2017. 807 б.

5. Пороховский А.А. Қазіргі әлемдегі өңдеу өнеркәсібінің мәселелері мен болашағы // «Ресей» жаңа индустриялық қоғамды болжау. Болашақ: 4-ші Санкт-Петербург халықаралық экономикалық конгресінің (SPEC-2018) пленарлық баяндамаларының жинағы / барлығы бойынша. ред. С.Д. Бодрунов. SPb. : INIR, 2018. S. 81-98.

6. Рейнерт Е.С. Бай елдер қалай байыды және кедей елдер неге кедей болып қалады/пер. ағылшын тілінен Н.Автономова; ред. В. Автономова; нат. арал. Университеттің жоғары экономика мектебі. 5-ші басылым. Мәскеу: Жоғары экономика мектебінің баспасы, 2017.384 б.

7. Кузнецова С.Б. Төртінші өнеркәсіптік революция өндірістік жүйелердің инновациялық-технологиялық дамуының нәтижесінде // Қазіргі ғылыми зерттеулер мен инновациялар. 2016. № 3. [Электрондық ресурс] Қол жеткізу режимі: <http://web.snauka.ru/issues/2016/03/65792> (қолдану күні: 20.11.2019).

8. Есеп «Ресей желіде ме? «Бостон консалтинг тобы» баяндамасынан кейін қалып қоюға болмайды. В. Vanke, I. Kotov et al. 2018. URL: http://image-src.bcg.com/Images/BCG-Russia-Online_tcm27152058.pdf (қолданылған күні: 20.11.2019).

Қазақстан Республикасының әлемдік экономикалық қатынастарға кіруін жетілдіру мәселелері мен жолдары

Б.С.Тусупбаева¹, Ж.Қ. Әжібек²

¹ Менеджмент кафедрасының аға оқытушысы, э.ғ.м.

² «Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығы бойынша 3-ші курс студенті